

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تغییر اقلیم و مدل‌های اقلیمی

تألیف

حسین محمدی - استاد دانشگاه تهران

فاطمه ربانی - دانش‌آموخته دکتری دانشگاه تهران

ابراهیم امیری - دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد لاهیجان

شماره مسلسل ۸۸۳۹

شماره انتشار ۳۷۴۸

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: محمدی، حسین، ۱۳۳۶-
عنوان و نام پدیدآور	: تغییر اقلیم و مدل‌های اقلیمی / تألیف حسین محمدی، فاطمه ربانی، ابراهیم امیری.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: د، ۱۸۶ ص: مصور.
فروپشت	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۷۴۸.
شابک	: 978-964-03-6936-4
وضعیت فهرست‌نویسی	: قیفا
یادداشت	: کتابنامه.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: اقلیم‌شناسی - الگوهای ریاضی
موضوع	: Climatology--Mathematical Models
موضوع	: تغییرات اقلیمی
موضوع	: Climatic Changes
موضوع	: اقلیم‌شناسی - جنبه‌های زیست‌محیطی - شبیه‌سازی
موضوع	: Climatology-- Environmental Aspects-- Simulation Methods
شناسه افزوده	: امیری، ابراهیم، ۱۳۰۷-
شناسه افزوده	: ربانی، فاطمه، ۱۳۰۰-
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ق ۳۷۴۸
رده‌بندی دیویی	: ۵۵۱/۶۰۱۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۳۸۶۲۵

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

ISBN 978-964-03-6936-4

9 789640 369364

عنوان: تغییر اقلیم و مدل‌های اقلیمی
تألیف: دکتر حسین محمدی - فاطمه ربانی - ابراهیم امیری
نوبت چاپ: اول
تاریخ انتشار: ۱۳۹۵
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۱۲۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش می‌مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست

۱	فصل اول: تغییر اقلیم
۱	مقدمه
۵	گازهای گلخانه‌ای
۱۵	اثرات تغییر اقلیم
۱۹	آسیب‌پذیری انسان
۲۲	خلاصه فصل اول
۲۳	منابع فصل اول
۲۵	فصل دوم: سیستم اقلیم
۲۵	سیستم اقلیم
۲۸	واداشت و بازخورد اقلیمی
۲۹	اساس واداشت تابشی
۲۹	تابش جسم سیاه
۳۱	بازخوردهای اقلیمی
۳۲	پارامتر بازخورد اقلیم
۳۳	نقش بازخوردهای آب وهوا به دما
۳۵	بازخورد بخار آب
۳۸	بازخورد یخ و برف
۳۹	بازخورد ابر
۴۲	سایر بازخوردهای سیستم آب وهوا
۴۲	سرمایش لایه استراتوسفر
۴۳	بازخورد افت آهنگ دما
۴۴	بازخوردهای بیوشیمیایی و چرخه کربن
۴۴	حساسیت اقلیمی
۴۶	مقیاس‌های فضایی و زمانی
۴۹	خلاصه فصل دوم
۵۰	منابع فصل دوم

۵۱.....	فصل سوم: مدل سازی سیستم اقلیم.....
۵۲.....	مدل سازی آب و هوا.....
۵۴.....	تاریخچه مدل های آب و هوایی.....
۵۷.....	مدل آب و هوا.....
۶۱.....	مؤلفه های یک مدل آب و هوایی.....
۶۱.....	جو.....
۶۳.....	طرح ریزی شبکه محدود مدل های جوی.....
۶۶.....	اقیانوس.....
۶۸.....	یخ دریا.....
۶۹.....	سطح زمین.....
۷۲.....	بیورئوشیمی دریایی.....
۷۳.....	صفحات یخ.....
۷۴.....	مدل های اقلیم جهانی.....
۷۹.....	ساختار یک مدل جوی.....
۸۱.....	نیاز به ساده سازی.....
۸۲.....	قدرت تفکیک زمانی و فضایی.....
۸۴.....	انواع مدل های آب و هوا.....
۸۸.....	مدل های موازنه انرژی.....
۹۰.....	مدل تابشی - همرفتی یک بعدی.....
۹۱.....	مدل با پیچیدگی متوسط.....
۹۲.....	مدل های گردش عمومی (GCMs).....
۹۴.....	مدل های سیستم آب و هوایی جفت شده.....
۹۵.....	اجزای مدل گردش عمومی جوی.....
۹۶.....	انتقال تابشی.....
۹۸.....	لایه مرزی.....
۱۰۰.....	پیش بینی ابر.....
۱۰۳.....	فرایندهای همرفت.....
۱۰۶.....	بارش.....
۱۰۶.....	کشش موج گرانش.....

۱۰۷	مدل‌های آب و هوایی در عمل
۱۰۸	مدل آب و هوایی CCSM3
۱۱۰	مدل اقلیم جهانی HadCM3
۱۱۲	مدل MPI-ESM
۱۱۳	تأیید، اعتبارسنجی و آزمون مدل
۱۱۸	خلاصه فصل سوم
۱۱۹	منابع فصل سوم
۱۲۱	فصل چهارم: مدل‌های اقلیم منطقه‌ای
۱۲۲	ضرورت مدل‌سازی اقلیم منطقه‌ای
۱۲۳	مدل‌های اقلیم منطقه‌ای و شبیه‌سازی‌ها
۱۲۷	روش‌های مدل‌سازی اقلیم منطقه‌ای
۱۳۱	خلاصه فصل چهارم
۱۳۲	منابع فصل چهارم
۱۳۳	فصل پنجم: ریزمقیاس‌نمایی
۱۳۳	مقدمه
۱۳۴	ریزمقیاس‌نمایی
۱۳۵	روش ریزمقیاس‌نمایی
۱۳۵	۱- ریزمقیاس‌نمایی دینامیکی
۱۳۵	۱-۱ مدل RegCM
۱۳۶	۲- ریزمقیاس‌نمایی آماری
۱۳۷	۱-۲ روش‌های خطی
۱۳۷	۲-۲ طبقه‌بندی آب و هوا
۱۳۸	۳-۲ مولدهای آب و هوا
۱۴۲	۲-۳-۱ مدل لارس- دلبیوجی
۱۴۴	خلاصه‌ای از فرآیند مدل لارس- دلبیوجی
۱۴۶	۲-۳-۲ مدل MarkSim GCM
۱۴۶	۳-۳-۲ مدل مخفی غیرهمگن مارکف (NHMM)
۱۴۷	۳- روش مختلط

۱۴۷	۱-۳ روش جداسازی فضایی بایاس اصلاح‌شده (BCSD).....
۱۴۷	۲-۳ مدل (SDSM).....
۱۵۰	مهارت نسبی ریزمقیاس‌نمایی آماری و دینامیکی.....
۱۵۱	خلاصه فصل پنجم.....
۱۵۲	منابع فصل پنجم.....
۱۵۳	فصل ششم: پیش‌بینی‌های تغییر اقلیم.....
۱۵۳	نیاز به پیش‌بینی هوا و ماهیت آن.....
۱۵۴	پیش‌بینی سناریوها و طرح ریزی‌ها.....
۱۵۵	سناریوهای منتشرشده بر پایه IPCC.....
۱۵۹	هدف از سناریوها و ساخت سناریو.....
۱۶۱	گزارش ویژه سناریوهای انتشار (SPES).....
۱۶۴	خط سیر نشانگر تراکم (PCPs).....
۱۶۶	تفاوت در پیش‌بینی آب و هوا.....
۱۶۸	خلاصه فصل ششم.....
۱۶۹	منابع فصل ششم.....
۱۷۱	منابع و مآخذ.....
۱۷۵	واژگان فارسی.....
۱۷۹	واژگان انگلیسی-فارسی.....
۱۸۳	نمایه.....

مقدمه نویسندگان

تغییرات اقلیم از پیچیده‌ترین چالش‌هایی است که بشر در حال حاضر و در آینده با آن مواجه بوده و خواهد بود. از شروع دهه ۱۹۸۰، تهدیدی که توجه عمومی را به خود جلب کرد، گرم‌شدن قابل‌ملاحظه کره زمین به علت افزایش دی‌اکسیدکربن و سایر گازهای گلخانه‌ای در جو بوده است. طبق آخرین گزارش‌ها، انتشار گازهای گلخانه‌ای بر اثر فعالیت‌های بشری عامل اصلی تغییرات اقلیمی در قرن اخیر بوده و بیشتر مناطق کره زمین را با افزایش دما، تغییرات در رژیم بارشی و افزایش غلظت دی‌اکسیدکربن مواجه خواهد کرد. تاکنون مطالعات فراوانی برای ارزیابی اقلیم دهه‌های آینده صورت پذیرفته است. هیأت بین‌المللی تغییر اقلیم در سال ۱۹۸۸ برای ارزیابی اطلاعات موجود فنی و علمی مربوط به موضوع تغییر اقلیم ایجاد شد. این هیأت از زمان تأسیس، نشست‌ها و کنوانسیون‌های مختلفی برای ارزیابی و جلوگیری از تغییرات اقلیم داشته است. کتابی که پیش‌رو دارید به شکل مجموعه‌ای بهم‌پیوسته از وضعیت اقلیم و ابزارهای مورد استفاده در بررسی اقلیم تألیف شده است. در این کتاب به علل تغییرات کنونی اقلیم و اثرات آن، سیستم اقلیم و مولفه‌های سیستم اقلیم، مدل‌سازی سیستم اقلیم و تاریخچه آن، مدل‌های گردش عمومی، مدل‌های اقلیم منطقه‌ای، سناریوهای تغییر اقلیم و روش‌های کوچک‌مقیاس کردن مدل‌های گردش عمومی پرداخته شده است. ساختار کتاب بر شش فصل به شرح زیر تنظیم شده است:

فصل اول به شرایط کلی، تعاریف، مفاهیم، گازهای گلخانه‌ای و اثرات آن پرداخته است.

فصل دوم به سیستم اقلیم و بازخوردهای مختلف اقلیمی توجه داشته است.

فصل سوم به ماهیت مدل‌سازی سیستم اقلیم و تاریخچه مدل‌های آب و هوا اشاره شده است.

فصل چهارم شامل مدل‌های اقلیم منطقه‌ای، ضرورت مدل‌سازی و شبیه‌سازی اقلیم منطقه‌ای است.

فصل پنجم به تکنیک‌های ریزمقیاس کردن مدل‌های گردش عمومی اشاره کرده است.

در فصل ششم، پیش‌بینی‌های تغییر اقلیم، سناریوها و طرح‌ریزی‌ها بررسی شده است.

این کتاب برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی و علاقه‌مندان به مباحث تغییر اقلیم و مدل‌های اقلیمی مفید خواهد بود.